

Vint-i-un anys després

Epileg

L'any 1990 vaig publicar el meu primer llibre, *Cercles d'infinites combinacions*. El conte que dóna títol al recull narra una conspiració centrada en la interpretació delirant del diccionari elaborat per Pompeu Fabra. Aleshores predominava la sensació que només una novel·la podia demostrar que un narrador era sòlid. Els contes eren vistos com una mena d'escalfament, un primer pas que calia completar amb un novel·lot, que és precisament el que vaig fer el 1995 amb *El món d'Horaci*. Si el primer llibre venia a ser un cabasset que incorporava tot el que m'havia semblat publicable del que tenia al calaix, *El món d'Horaci* estava escrit amb la intenció de menjar-me el món (fins i tot el vaig enviar a Umberto Eco, que va tenir la gentilesa de contestar-me amb una carta que encara conservo). De l'ambició una mica poca-solta del llibre en dóna fe la contracoberta, que com els lectors saben sol partir d'una proposta de l'autor, i que s'iniciava amb la pregunta següent: “Quina relació hi ha entre l'assassinat de John Fitzgerald Kennedy, *La guerra dels mons*, els càtars i els Jocs Olímpics de Barcelona?”.

El món d'Horaci em va servir per comprovar que el món no es deixa menjar tan fàcilment. No va esgotar cap edició, no va guanyar cap premi, no s'ha traduït a cap llengua, no ha estat comentat en cap club de lectura, i ha tardat més de vint anys a reeditar-se. Excepte un grapat de lectors incondicionals, la reacció va ser d'indolència. Recordem, per exemple, com començava la ressenya que va aparèixer a *La Vanguardia*: “A finales de los ochenta el editor de Columna, Miquel Alzueta, recomendaba a todos los autores jóvenes que acudían a su despacho que escribieran una novela ambientada en un piso de estudiantes del barrio de Gràcia. A muchos de aquellos autores que decían creer en la literatura, el tema no les parecía suficientemente serio. Hoy en día el proyecto de Alzueta estaría financiado por la Universitat Pompeu Fabra y por el distrito de Gràcia, tendría el formato de una serie de televisión estilo Pedralbes Centre y, a lo mejor, contaría entre sus guionistas con alguno de los escritores que dijeron que no. Así vamos pasando el rato. Mientras tanto, Vicenç Pagès ha escrito la novela del piso de estudiantes por su cuenta”.

Si comparem aquestes paraules amb el paràgraf inicial de la crítica que va publicar Ponç Puigdevall a *El Punt*, no sembla que es refereixin al mateix llibre: “D'entre el ventall de potencials possibilitats narratives que oferia el seu anterior llibre de ficció, el recull de contes *Cercles d'infinites combinacions*, Vicenç Pagès ha escollit

a l'hora d'escriure la seva primera novel·la l'exploració i l'aprofundiment sistemàtic de la zona més arriscada, la continuació lògica del territori que inaugurava al relat que donava títol al llibre, i que era un espai on es proposava la borgiana tasca de descobrir l'ordre amagat que regeix el caos de qualsevol vida, la mecànica del món.”

També Joan Josep Isern, en la crítica publicada a l'*Avui* amb el títol *Les infinites combinacions del joc*, verificava la continuïtat entre la novel·la i el conte que donava títol al primer llibre. Tant ell com Màrius Serra van posar èmfasi en la voluntat lúdica. Per la seva banda, Valentí Puig apuntava a *El País* que *El món d'Horaci* és una novel·la sobre l'amistat, i també que conté “un dels actes de luxúria –coït, fornicació o acte heterosexual, com vulguin- més ben escrits de la literatura catalana.” Antoni Puigverd, a la presentació que en va fer a la Llibreria 22 de Girona, va remarcar les pretensions del llibre: “La paraula clau és excés, desmesura, pecat juvenil d'un autor que no s'ha posat cap límit i ha abraçat tots els extrems tranquil·lament com si fos la cosa més natural: novel·la de misteri, novel·la crítica amb voluntat de desplegar un discurs sobre la fascinació i, alhora, l'absurd de la gnosi, del simbolisme, dels signes, de la fal·làcia de la realitat.” Sebastià Roig, al moderníssim suplement *Vang* de *La Vanguardia*, definia la novel·la de la manera següent: “a) la paranoia com a mètode de coneixement; b) els personatges no parlen ni com Josep Carner ni com Beavis i Butt Head; c) la reinterpretació del mite de Lee Harvey Oswald; d) les descobertes interiors, sexuals, intel·lectuals i ideològiques d'uns estudiants empordanesos a Barcelona.”

Amb els anys van sorgir noves visions. Andreu Ayats escriu a *L'aventura de narrar* (Octaedro, 2001) que el llibre “mostra suggerentment com s'escriu un text narratiu i en repassa els aspectes cabdals: és una poètica en format de novel·la”. Tretze anys després, a *Narrativa catalana de la postmodernitat* (Universitat de Barcelona, 2014), Jordi Marrugat es fixava sobretot en les textures: “*El món d'Horaci* es presenta com un calidoscopi compost de veus i de gèneres narratius diversos que atenyen la unitat a partir de la diferència. Hi ha capítols en forma de monòleg interior, monòleg teatral, article d'investigació, conte, carta al director d'un diari, fitxes, anotacions d'un bloc, etc. i s'hi adopten registres lingüístics i estils diferents; tot plegat, a més, ho combina, presenta i edita un narrador no fiable.” No se situa gaire lluny Sara Serrano Valenzuela quan escriu a *Visat*, la revista digital del PEN Català: “*El món d'Horaci* (1995), novel·la experimental, a cavall entre la ficció i l'assaig creatiu, marcarà un punt d'inflexió en la trajectòria de Pagès. La televisió, el tema del doble, el món universitari i, sobretot, el món barceloní conformen un *collage* desenvolupat en els diferents espais

d'un pis d'estudiants a Gràcia -al final del llibre s'hi annexa el plànol amb la delimitació d'espais. A més a més, l'argot que utilitzen els personatges -cutiflinx, mameluc, butiflai- dona encara més vida a la ficció experimental. Que la novel·la s'acompanyi del plànol, de fitxes o del bloc del protagonista no és gratuït, sinó que apunta a una de les constants del seu còmput literari: la combinació de formats." Totes aquestes lectures són plausibles, igual com la del lector de Goodreads que considera el llibre una "anada d'olla" o la de Jordi Cornudella, autor del primer text crític que va suscitar *El món d'Horaci*, escrit fins i tot abans que es convertís en llibre. Em refereixo a l'informe de lectura que va signar per a l'editorial Empúries el 29 de novembre de 1994, i que relativitza l'interès de la trama global: "El lector se sent convidat a observar al detall cada escena pel valor que té en si mateixa com a representació de vida quotidiana, sense l'interès afegit del desvelament gradual d'una intriga."

Els llibres són fruit -voluntari o no, conscient o més aviat no- de la trajectòria de l'autor, tant biogràfica com literària. No és casualitat que dos anys després d'*El món d'Horaci* publicqués *Carta a la reina d'Anglaterra*, que s'ha reeditat unes quantes vegades i que ha estat un llibre sovint proposat com a lectura en instituts de secundària. L'any següent, el 1998, va aparèixer l'assaig *Un tramvia anomenat text*, que el complementa en la mesura que propugna una escriptura clara, mesurada, ordenada i coherent. El 1999, aquest cicle es tancava amb els contes d'*En companyia de l'altre*, que tracten el tema del doble.

Al llarg d'aquells anys em vaig adonar d'unes quantes coses. Primera, sóc capaç d'escriure contes fantàstics, però només sé escriure novel·les realistes (aquests termes no són precisos, però ja ens entenem). Segona, aquestes novel·les han d'estar situades en ciutats que conec. Tercera, en aquestes ciutats hi he d'haver viscut uns quants anys, però n'he d'haver marxat en el moment en què escric el llibre. *El món d'Horaci*, escrita a Figueres, transcorre a Barcelona. Si vaig poder situar *La felicitat no és completa* (Edicions 62, 2003) a Figueres és perquè aleshores ja no hi vivia. Aquesta segona novel·la relata set escenes, des de la infantesa fins a la maduresa, d'un personatge contemporani dels protagonistes d'*El món d'Horaci*. De fet, el llibre es podria entendre com l'*spin-off* d'una d'aquelles vides. Tot i que cada capítol adopta un estil diferent, *La felicitat no és completa* resulta més cohesionat que *El món d'Horaci*. També em va servir per comprovar que Figueres podia ser un espai on desenvolupar-hi una narració prolongada.

Abans de la tercera novel·la, *Els jugadors de whist* (Empúries, 2009), van aparèixer dos llibres més: el recull *El poeta i altres contes* (que desenvolupa algunes subtrames d'*El món d'Horaci*) i el cànon de novel·la juvenil titulat *De Robinson Crusoe a Peter Pan*. Vist amb perspectiva, *Els jugadors de whist* resulta més experimental que *La felicitat no és completa*, però proposa una trama menys cantelluda que *El món d'Horaci* (tot i mantenir l'esquema dels tres amics). És un llibre més llarg, però també més depurat: no hi ha notes a peu de pàgina, ni gràfiques matemàtiques, ni fitxes bibliogràfiques, ni cap paràgraf en alemany. En canvi hi vaig afegir el que havia après escrivint *Un tramvia anomenat text*, ja que tots els recursos giren a l'entorn d'una trama o, més ben dit, de tres trames que s'interrelacionen. En el pròleg a l'edició castellana, *Los jugadores de whist* (Juntando Palabras, 2010), Eloy Fernández Porta connectava el llibre amb el primer recull de contes, *Cercles d'infinites combinacions*: “Esta opera prima estaba organizada a partir de un motivo que, en sus nueve libros ulteriores, va reapareciendo en distintas formas, convirtiéndose en el principio formal que articula su literatura: el haz de círculos.”

Entenc la quarta i última novel·la d'aquest cicle, *Dies de frontera*, com la depuració de la tercera. Ara tots els capítols, breus i abundants, giren a l'entorn d'una sola trama en comptes de tres (per això el llibre és més curt). Si *Els jugadors de whist* retratava Figueres i s'enfilava cap al castell de sant Ferran, *Dies de frontera* completa el retrat de la ciutat i es desvia cap a la Jonquera. Després de la transformació empresa a *La felicitat no és completa*, les últimes dues novel·les no són sinó mutacions de la primera. Ho va dir Esteve Miralles el 2014 a la revista virtual *Núvol*: “Des d'*El món d'Horaci*, Pagès ha escrit i reescrit la mateixa (mena de) novel·la. (...) En cada nou intent, la poètica novel·lística ha madurat –l'autor ha crescut– i la nova novel·la ha aconseguit una adequació més ben resolta entre propòsits i consecucions.” A la presentació de *Dies de frontera* a Torroella de Montgrí, Adrià Pujol Cruells va reblar: “L'autor no es repeteix mai. Si de cas reincideix, com un criminal incurable, però mai no repeteix el crim. No es deixa atrapar, vet-ho aquí. Potser hi ha personatges que saltin d'un llibre a l'altre (com la misteriosa Carla Romans), i alguna expressió, però també hi ha un programa ocult, una Obra amb majúscula que avança, amb una base difícil de destriar però insinuada, i un pla que es basa en la novetat.”

M'agrada considerar aquesta tetralogia com una sola novel·la presentada en quatre lliuraments. Àngel Mauri, personatge circumstancial a *El món d'Horaci*, es diu com el protagonista de *La felicitat no és completa*. Ell i Jordi Recasens, protagonista

d'*Els jugadors de whist*, fan un cameo a *Dies de frontera*, igual com l'Ymbert d'*El món d'Horaci* reapareix com a disc-jockey a la Disco Mòbil d'*Els jugadors de whist*. En fi: el que diu el narrador d'aquest darrer llibre es pot aplicar també a *El món d'Horaci*: "M'encanten les simetries ocultes, les llistes, els capítols rizomàtics. Per damunt de tot, adoro els epílegs".

Una altra constant que apareix a les quatre novel·les és el joc de cartes anomenat botifarra. A *El món d'Horaci* ocupa un capítol morbós, on cada jugada reverbera en un vocabulari expandit. A *La felicitat no és completa* s'afegeix als jocs que practiquen dos dels personatges per prolongar la nit a casa d'una amiga. A *Els jugadors de whist* s'estableix que la botifarra i el whist són dos dels noms que rep el mateix joc. A *Dies de frontera*, el protagonista organitza un seminari de botifarra com a activitat de final de curs a l'institut de secundària on treballa.

Les notes a peu de pàgina, en canvi, mostren un moviment oscil·lant. En el conte *Homenatge a Lonstein*, escrit l'any 1985 i publicat a *Inflable. Premi de textos pornogràfics* (El Llamp, 1988), les notes ocupen el mateix espai que el text principal. En canvi en el conte *Cercles d'infinites combinacions* apareixen de mitjana cada cinc pàgines, en una proporció que ve a ser la meitat que la d'*El món d'Horaci*, tot i que desapareixen a les novel·les posteriors. En canvi ressurgeixen en el text inclòs en el recull col·lectiu *Malalties del cor* (Rosa dels Vents, 2014). Aquest conte, titulat *Assumptes del cor*, recupera el presumpte discurs del professor Deulofeu pronunciat amb motiu de la inauguració del presumpte Simposi de Terminologia Cardiovascular que presumptament es va celebrar a Barcelona el 1992.

Potser ha arribat el moment de revelar algun dels jocs ocults a *El món d'Horaci*. El primer apareix a la frase que obre el llibre, la qual inclou, si la pronunciem en veu alta, la paraula "paranoies", que podria ser una clau d'interpretació. Un dels secrets més ben guardats són les pistes sobre l'origen de l'autor dels arxius trobats. A l'arxiu DLF3, quan el professor Deulofeu examina les figures ocultes en el dibuix d'un paquet de Camel, afirma: "Hi ha gent que hi veu una camellera i tot." Més endavant, a l'arxiu OSWALDLF, Berto entra a l'habitació amb "un jersei de cremallera vermell amb una «R» blanca estampada al pit". A partir d'aquests dos passatges, ¿potser és massa rebuscat induir que l'anònim autor dels arxius és fill del municipi empordanès de Camallera?

La tríada formada per Max, Berto i Horaci s'inspira en una pel·lícula alemanya titulada *Robby, Kalle, Paul* (Dani Levy, 1989), situada en un pis compartit. Els tres

amics pacten que no hi deixaran entrar cap noia perquè no s'estronegi la relació d'amistat que tenen entre ells -d'altra banda no gaire intensa. Potser perquè era la primera novel·la, *El món d'Horaci* té una estructura rígida: el temps adopta la forma dels cinc anys que durava llavors una carrera universitària, mentre que l'espai el configura una casa amb jardí de les que abunden en aquella zona de Barcelona. A aquestes coordenades hi vaig afegir tot de subtemes que llavors m'interessaven (John Fitzgerald Kennedy, sant Tomàs, els Jocs Olímpics de 1992, la guerra del Golf) i ho vaig amanir amb trets dialectals, idiolectals i argòtics. El que ha envellit pitjor són les marques de modernitat. En canvi m'agrada veure el bloc que escriu Horaci com la prefiguració del món, tan actual –de moment-, dels bloggers. Cada lector podrà dilucidar fins a quin punt aquells joves anteriors als smartphones són gaire diferents dels d'ara.

Excepte si l'annotador avisa del contrari, totes les dades històriques que incorpora *El món d'Horaci* són certes, tot i que serveixen per arribar a hipòtesis extravagants o, si ho preferiu, patafísiques, que no haurien existit sense Salvador Dalí. El pintor de Figueres va ser un dels principals representants de la “sistematització del deliri”, que ell va batejar com a mètode paranoico-crític. Un altre dels practicants d'aquest gènere literari va ser el químic i farmacèutic Alexandre Deulofeu (1903-1978), descobridor de la Matemàtica de la Història, a qui pretenc homenatjar amb el cognom del professor de semiòtica (que amb tant o més motiu s'hauria pogut anomenar doctor McGuffin).

Per donar publicitat a *El món d'Horaci*, vaig proposar el *tagline* “l'obra més ambiciosa de l'autor”. Després vaig publicar més llibres, i no sabia dir quin és el més ambiciós, però la frase ha fet fortuna i apareix reproduïda a internet i, per tant, hi vaig topant de tant en tant en presentacions i resums biogràfics en què és citada com si fos públic i notori que en els vint anys posteriors la meva ambició hagués decaïgut. En tot cas, vull agrair des d'aquí a Xavier Folch que l'any 1995 tingués l'ambició de publicar aquest llibre, i a Josep Lluch que s'arrisqui ara a reeditar-lo. Des d'aquí també vull agrair els consells, la confiança i les atencions dels altres editors –més ben dit: editores- de *La felicitat no és completa* i *Els jugadors de whist*, respectivament Pilar Beltrán i Eugènia Broggi. A hores d'ara, totes quatre novel·les han estat reeditades: les tres últimes a Labutxaca (gràcies, Anna Soldevila i Liliana Pedro), i la primera a Empúries, en edició especial, amb els honors que corresponen a la pionera.

Cadascuna de les novel·les que he publicat després d'*El món d'Horaci* ha tingut més en compte el lector. En canvi els lectors que van engrescar-se amb la primera s'han

mantingut irreductibles. Quan topo amb algun d'ells, inevitablement em fa saber que els llibres que he escrit després són massa fàcils de llegir, massa comercials. Segons ells, l'original és el primer, mentre que la resta han estat adaptacions espúries, concessions innecessàries als déus del mercat. No descarto que tinguin raó. Amb el que he escrit fins ara en aquest epíleg ja es pot endevinar la relació que tinc amb *El món d'Horaci*. S'assembla a la sensació que ens assalta quan retrobem la nostra imatge en una fotografia vella: ens veiem a mig fer, presumptuosos, saberuts. Ens contemplem amb superioritat, perquè ara sabem més coses, però també amb enveja, perquè hem perdut part d'aquella energia una mica desaprovada, d'allò que no era plenitud però que s'hi acostava més que el que som ara. No m'he pogut estar de polir *El món d'Horaci*, però seria incorrecte afirmar que l'he reescrit. M'he limitat a seguir la màxima de Robert Louis Stevenson: "Hi ha un sol art, el d'ometre". He mantingut tots els capítols, però he eliminat alguna frase que ara trobo sobrera o que m'ha produït una vergonya gairebé aliena, algun paràgraf de la lliçó del professor Deulofeu, i alguna nota a peu de pàgina a la qual ara no acabava de trobar sentit (les notes, per cert, no han estat actualitzades, ja que corresponen a un anotador dels anys noranta). En canvi he afegit algun aclariment, i sobretot aquest epíleg, que ocupa si fa no fa el mateix espai que els fragments suprimits.

Rellegint *El món d'Horaci* he viatjat en el temps. He tornat a intimar amb aquell autor de trenta anys, i l'he trobat més brètol del que em veig ara, més ingenu i també més divertit. El fet que l'any 1995 internet estigués a les beceroles (ni tan sols existia Google) atorga al llibre una pàtina vintage. Encara conservo carpetes plenes de retalls de diaris i revistes, fotocòpies de llibres i d'anuaris, apunts i fitxes bibliogràfiques que em van servir per escriure'l. Llavors no podia imaginar que determinades notes a peu de pàgina, que van requerir visites a dues o tres biblioteques, avui podrien ser enllestides sense sortir de casa. Potser perquè les novel·les que he escrit després l'han rejuenit, potser perquè el vaig escriure en una vida anterior, en un món que ja no existeix, a vegades també el considero el meu llibre preferit.

Vicenç Pagès Jordà